

פס' אהר' תשס"ו

אמתי' זקק

אמתי' זקק

ל"ד, י"ט. למטה יהודה גור' ולמטה בני שמעון וגור'.

הסדר שנמנו כאן ראשי השבטים - יהודה ושמעון, בנימין ודן, מנשה ואפרים, זבולן ויששכר, אשר ונפתלי - אינו מוכן לכאורה, וכבר עמד על זה הרמב"ן לעיל בפרשת שלח [י"ג פ"ד] וכתב, ח"ל: וכן בנשיאים החולקים את ארץ כנען הזכירים כפי המעלה לא לתולדותם עכ"ל. אבל זה תמוה, דהרי [בפס"א] נזכר כאן אלדד² שהיה מן הזקנים והנביאים, והוא נמנה אחר שמואל בן עמיהוד, שאין לנו ידיעות נוספות

אודותיו³.

אבל נראה שהסדר כאן נסדר על פי סדר חלוקת הארץ, דהרי כאן בא לומר להם שמות האנשים אשר ינחלו להם את הארץ, ונקדים לזה הקדמה קטנה, והיינו שאף שמצינו שהחילוק למעשה שבין יהודה וישראל לא היה עד תקופת המלכים, אבל מצינו שכבר בתחילת היישוב היו כבר ב' חלקים בכלל ישראל: הא' בשם יהודה והא' בשם ישראל, ומוכח זה מכמה מקראות בתנ"ך: עיין בשמואל א' [י"א פ"ח] - ויהיו בני ישראל שלש מאות אלף ואיש יהודה שלשים אלף, הרי שבני יהודה נמנו בפני עצמן; להלן שם [ט"ו פ"ד]: ויפקדם בטלאים מאתים אלף רגלי ועשרת אלפים את איש יהודה; להלן שם [י"ז פנ"ב]: ויקומו אנשי ישראל ויהודה ויריעו וירדפו את הפלשתים וגור', הרי שאפילו בשעת המלחמה היו בני יהודה לחטיבה מיוחדת - אפילו קודם שנחלקו לשתי ממלכות. ובאמת גם בחלוקת הארץ מצינו שהיו שני גורלות [יהושע ט"ו פ"א]: ויהי הגורל למטה בני יהודה וגור', ואח"כ [ט"ז פ"א] ויצא הגורל לבני יוסף וגור', הרי שהגורל חילק את הארץ לשני חלקים, דהיינו יהודה וגליל, ואח"כ נתחלקה יהודה לכמה שבטים, ואח"כ נתחלק הגליל לשאר השבטים.

ונראה, שגם בתורת משה מצינו יסוד לחלוקה זו [כלומר, שהיתה חלוקה מיוחדת ליהודה ואח"כ חלוקה אחרת לגליל], דאם נעיין כמפת ארץ ישראל כשהיא פרושה

לימודה מפי איש האלהים וע"י שכר ועונש הנראה לעינים: ב"י אמרו: "היש ה' בקרבנו אם איך" - ויבא עמלק; התאוננו - ובערה בהם אש ה'; התאוו - ונקברו בקברות התאוה; הוציאו דבת הארץ - וימותו במגפה לפני ה' ושחתו לכל העם, שקבלו מהם את הדבה, ונפלו פגריהם במדבר; נחלקו על הכהונה - ונשרפו או נבלעו בארץ; דברו באלהים ובמשה - "וישלח ה' בעם את הנחשים והשרפים"; ויצמדו לבעל פעור... ותפרץ בם מגפה, ועתה כאשר יצאו מן המדבר ומהנהגה הנסית, והגיע זמנו של המורה הגדול, איש האלהים, להיפטר מן העולם, מצא משה רבינו לנחוח ומועיל לא רק לשנות להם בפעם האחרונה את דברי התורה (משנה תורה) ולהוכיחם בדברי מוסר לפני מותו, אלא גם לחזק את לבם באמונת שכר ועונש ע"י שהזכיר להם את כל "מוצאיהם (הקורות אותם במדבר, כמו: "התלאה אשר מצאתנו" - שמות י"ח, - את כל המוצאות אותם" - יהושע ב') למסעיהם", את כל הקורות אותם בכל המסעות, את כל הנסים ונפלאות שעשה ה' עמם (ק"ס, מן בארה של מרים, מ"ח, ענני הכבוד וכו' וכו'), בשעה שהלכו בדרך ה' ושמרו את מצותיו ואת העונשים שהי' מקבלים תיכף על אתר בשעה שהי' עוברים על מצוות ה'. והתורה (שחזר

(א) אלה מסעי ב"י. התורה על רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ע שבה אינה נקנית בשמיעה בעלמא ואפילו לא ע"י קבלה ולמנוח, שהרי היא באה לרסן את התאוות הבהמיות שבאדם. שקשה לו לפרוש מהן, ובפרט לדור הא' מקבלי התורה, שטעמו טעמא דאיסורא, וקשה היה עליהם להתרגל בעול מצוות התורה, וגר המתגייר שאני, שהוא מתערב בין ב"י שומרי תורה ומצוה, ומחקה את מעשיהם. אבל עם שלם, שנכנס תחת כנפי השכינה ועמו "ערב רב" (שיצא ממצרים רק כמתפרצים מתחת יד אדונים קשים), שהם ואבות אבותיהם עבדו אלהים אחרים, - בודאי שהיה זקוק להדרכה מיוחדת כדי שיתרגל בקיום מצוות התורה, ואף שא' מעקרי האמונה הוא שהביית גומל טוב לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו, אבל זה רק בעולם הגמול ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והרחום וחנן מאריך אפו לרשעים ונותן להם זמן לחזור בתשובה, וכבר אמר שהמ"ע: "אשר אין געשה פתגם מעשה הרעה מהרה מה שאין נפרעין מן הרשע תיכף) על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע" (קהלת ח'). ולפיכך נחה אלהים את דור מקבלי התורה מ' שנה במדבר בהנהגה נסית כדי להדריכם ולהרגילם בקיום מצוות התורה על ידי

משה עליה באלה הדברים) עם היוזק האמונה בשכר ועונש (שחזר ע"ז באלה מסעי) התיינה שמורות בלבם אף לאחר שיצאו מן המדבר אל ארץ נושבת, מן ההשגחה הנסית אל ההשגחה הטבעית.

1

30 (3)

4

1 ומעתה נבוא אל ארץ הגליל: אבל מעתה נפנה פנינו אל הארץ מצפון לדרום, ואז ימין שלנו אל צד מערב ושמאלנו למזרח, ואז יעלה כסדר חלק זבולון משמאל ויששכר לימין, ואח"כ אשר משמאל ונפתלי מימין, ויעלו כל השבטים כסדר חוץ מאפרים ומנשה, דכיון שאנו הולכים מדרום נמצא שאפרים הנהו קודם למנשה⁴, וכאן כסדר מסעי קחשיב מנשה קודם לאפרים. אבל לק"מ, דמצינו בספר יהושע [ט"ז פ"א]: ויצא הגורל לבני יוסף וגו', ואח"כ [כפ"ד]: וינחלו בני יוסף מנשה ואפרים ויהי גבול בני אפרים וגו', ואח"כ [י"ז פ"א]: ויהי הגורל למטה מנשה כי הוא בכור יוסף וגו', משמע ששניהם היו בגורל אחד ביחס לכלל

6

16 ישראל, ואח"כ היה הגורל ביניהם - בין מנשה ואפרים, וכשהזכיר שניהם הקדים מנשה כי הוא הבכור, ובאמת כתבתי לעיל בפרשת שלח [י"ג פי"א] שהיו גם בנים אחרים ליוסף ונחשבו על מנשה מפני שיוסף החשיב מנשה על אפרים, ולפיכך כשהזכירם כאן הזכיר - לבני יוסף למטה בני מנשה, ואח"כ למטה בני אפרים וגו', ודו"ק⁵.

4

1 כנהוג עם צד דרום כלפי מטה, [וזה היה גם המבט הטבעי על הארץ מצד בני ישראל העולים מן המדבר], אז יהיה המזרח לימין והמערב לשמאל. ולפי סדר זה יהיה חלקו של שבט יהודה מימין ושל שמעון משמאל, שהרי ארץ יהודה בדרומה של ארץ ישראל, וכשאתה עומד ופניך לצפון הרי ימיןך למזרח, ואז במזרחית דרומית הוא חלקו של יהודה, וכשאתה פונה אל שמאלך, היינו לצד מערב, תמצא חלק של שמעון. ומעתה המשך על המפה לצפון: מימיןך כלומר בחלק המזרחי תמצא חלקו של בנימין, ומשמאלך, לצד המערב, תמצא חלקו של דן, וכאן מסודר חלק ארץ יהודה, וכן הוא סדר הנשיאים כאן, יהודה ושמעון. 16 בנימין ודן.

5 יורה 22

5. בהרצאתו לפני סגל מחנכים הדגיש רבינו שפרשה זו היא דוגמא קלאסית לאופן הנכון של לימוד התנ"ך, והיינו שההבנה בסדר הנשיאים כאז נגלית לנו רק לפי סדר החלוקה שלמדנו בספר יהושע, וכך צריכים ללמוד נ"ך - למצוא לאורו את המקור והפירוש הנכון בתורה. ועיין במבוא ללימוד המקרא שביאר רבינו שכל ענין נביאים וכתובים הוא לגלות לנו מה שאין אנו מבינים בתורה.

1 דבי ר"ח ור' אושעיא ולא פשטינא ליה ממתניתין וכו', הרי חזינן דרבינו הקדוש כלל כל דיני הכרייתא בנוסחא דמתניתין, והוא, כלומר אילפא, היה יכול לדייק כן מלשונות המשנה, וכמו כן כל דברי הנביאים כללם התורה בתורה משה, זה מה שגילה לנו רבי יוחנן, וזהו מה שאמר רשב"ל דמרע"ה קיבל מסיני גם נו"כ, והיינו דאמרינן בפ"ק דמגילה [דף י"ד ע"א] דרק נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, וכל אלו אפשר למצוא להם [מקור] גם מבלעדי נבואתם מתוך דברי תורת משה, אלא דדברי נו"כ הם כמו כרייתות לעומת משניות ה"ג הם [נו"כ] לעומת תורת משה.

6

1 מדברי רבי יוחנן אלו למדים אנו היחס האמיתי שבין התורה לנביאים וכתובים. אין דבר שאינו רמוז בתורה, הפוך בה והפוך בה, דכולה בה. אין שום מצב שאינו כתוב בה, שום שאלה שאינה נפתרת בה. כשאירע נס פורים בקשה אסתר מן הסנהדרין "כתבוני לדורות", והם הסכימו לכך רק לאחר שמצאו לה סמך מן התורה [מגילה דף ז' ע"א]. גם את כל השתלשלות המאורעות חושפת הגמרא [חולין דף קל"ט ע"ב] מן

4

1 ג. אבל באמת נראה לי כדברי רש"י אלו ביאור אחר לגמרי, הן ברש"י בברכות וגם ברש"י במגילה שהבאתי, ובהקדם ביאור הגמרא בברכות הנ"ל: א"ר לוי בר חמא ארשב"ל מאי דכתיב ואתנה כו' מלמד שכולם נתנו למשה מסיני, עיי"ש. ולכאורה תמוה הוא, שאיך יתכן שנתנו למשה נביאים וכתובים, אתמהה! וכינתר קשה, הא אמרו חז"ל במסכת נדרים [דף כ"ב ע"ב]: אלמלי לא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה [חומשי תורה וספר יהושע מפני שערכה של ארץ ישראל היא, ואילו כאן נאמר שכל הנביאים והכתובים כבר ניתנו בהר סיני, לפני אותו חטא.

6 הקדמה 7/8/15

1 והנראה, דהנה מצינו בפ"ק דתענית [דף ט"ז ע"א]: אשכחיה רבי יוחנן לינוקיה דר"ל דיתבי וקאמר אולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף לבו יתיב ר"י וקא מתמה אמר מי איכא מידי דכתיבי בכתיבי דלא רמזי באורייתא וכו'. ופירש"י בד"ה ולא רמזה משה באורייתא שהתומש הוא יסוד נביאים וכתובים וכולם יש סמך למצוא מן התורה עכ"ל. ביאור הדברים הוא, כמו שמצינו בס"פ מציאת האשה [כתובות דף ס"ט ע"ב] באילפא דאמר איכא דאתי דאמר לי מילתא

2

(ב) ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם
 ערים לשבת. בשלמא חלק ונחלה ממש
 בארץ לא נתן ה' ללויים כדי שלא יהי'
 טרודים בעבודת האדמה ויהי' בטלים
 מעבודת משכן ה' אבל בתים לשבת.
 שאין בהם טיפול מיוחד, והדבר הוא
 הכרחי ביותר, למה לא צוה ה' לתת ללויים
 ישר ולא בתור "מתנה" מב"י? וי"ל בזה
 ב' טעמים: (א) למען ידעו מחזיקי תורה
 בישראל בכל הדורות, שא"א להם לצאת
 ידי חובתם רק ע"י "מעשר דגן ותרומה"
 אלא שצריכים לדאוג שיהי' ללומדי תורה
 גם בית דירה לשבת (הלא תראה, שלא
 צוה ה' לעשות זכר למן ובאר, שאכלנו
 ושתינו ממנה במדבר, אלא לסוכות,
 שהושיב אותנו במדבר: "בסכת תשבו...
 כי בסכות הושבתי את ב"י...". הרי
 ששאלת המקום, להניח עליו את הראש
 היא שאלת כל השאלות: (ב) שרצה
 הקב"ה, שהתורג נפש בשגגה, המציל איש
 ע"י גלות אל ערי הלויים, לא ירגיש איש
 כגור, החלוי בחסדי התושבים וברצונם
 הטוב לקבלו או לשלחו אל עיר אחרת
 (בטענה כי אצלם כבר יש מספיק
 רצחנים), אלא כנס אל אחת מהערים
 האלה (שהוא רוצה בה), שיש לו חלק בה
 שהרי כל ישראל נתנו ללויים את הערים
 האלו בתנאי, שיהי' לכ"א מהם, בעת
 צרת רשות לגור בהן.

7
8
9
10
11
12

התורה: אסתר מן התורה מנין, מרדכי מן
 התורה מנין, המן מן התורה מנין. כשלמדנו
 דין מספר יחזקאל שואלת הגמרא [סנהדרין
 דף כ"ב ע"ב]: עד דלא בא יחזקאל מי
 אמרה, הכל חייב להיות רמוז בתורה גופה.
 ולכן בסוף ספרי הנבואה, תור הנביא וקרא
 [מלאכי ג' פכ"ב]: זכרו תורת משה עבדי, כי
 כל התורה, כל ההנהגות, כל התשובות לכל
 השאלות - כולם רמוזים בתורה, ויש רק
 לחפשם. לו זכו ישראל ולא היו חוטאים
 בעגל, לו זכו והיו נותרים במדרגתם
 הראשונה בה נעקר מהם היצר הרע ובטלה
 זוהמתם, היו חושפים בעצמם את כל
 ההוראות מחמשת חומשי התורה, עכשיו
 שחטאו הוצרכו לפירוש יותר בספרי
 הנבואה, אבל עלינו לזכור ולדעת שספרי
 הנבואה, כל עיקרם בהסכרת והארת התורה
 שככתב. הקשר ביניהם אמיץ ובל ינותק.

תניא היה רבי
 מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך
 ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים הוא
 מפני מה אינו מפרנסן אמור לו כדי שניצול
 אנו בהן מדינת של גיהנם. וזו שאלה שאל
 מורנוסורפוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם
 אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם
 א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינת של גיהנם

והוא יושב פתח האהל כחום היום. פרש"י
 לפי שראו מצטער שלא היו אורחים
 באים הביא המלאכים וכו'. הא דהצטער אברהם
 על שלא היו אורחים ולא יכול לקיים מצות
 הכנסת אורחים, הוא תמוה לכאורה, דהא ליכא
 שום מעלה בצער זה כיון דלא שייך חיוב
 כשליכא אורחים, ועדיף מאנוס כשהיה חיוב
 אבל גאנס מלקיימה שיש ודאי להצטער, אבל
 הלא ליכא חיוב כלל, דמי לכאורה לאחד
 שיצטער בימי החול על שאין היום שבת, שלא
 שייך זה כלל. וצ"ל דהוא מצד עצם האהבה
 לחסד כדבארתי בקרא דאם כסף תלה דאיכא
 מצוה מיוחדת שהאדם יתאוה לעשות חסד, ולכן
 הוא כמו שכשארם מתאוה לאכול וכדומה
 מדברים גשמיים, שאף כשלא יהיו לו ולא יוכל
 להשיגם נמי לא יסגי ליה להסיר תאוותו כ"י
 שלא ימלא תאוותו, ובמדרגה כזה היה רצון
 אברהם לקיים מצות החסד, שכן הוא מצות
 התורה, ומצינו עוד אהבה כזו במשה בקיום הג'

ע"י קלקט שאף שעדיין לא נתקיים המצוה עד
 שיהיה כל הששה [מכות ט ב], מ"מ מצד
 אהבה עשה, אף שלכאורה אין בזה מצוה, אבל
 ע"כ שייכות וקשר להמצוה איכא בזה, וכן הא
 דמאיים לנפש שבקשו בדבר הפסח שישתטו
 עבורם [במדבר ט ז], אף שא"א ממש כיון דהם
 טמאים ורק שלא יפסל משום לטהורים ולטמאים
 אבל הם אין להם כלום, אבל מצד אהבה צריך
 לעשות איזה שייכות אף שפטור וא"א לצאת
 בהמעשה.

(ד) בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות
 על אלו השש שני ויספת לך עוד שלש
 ערים על השלש האלה. והיכן מוסיפין אותן
 בערי הקיני והקניזי והקדמוני שנכרת לאברהם
 אבינו ברית עליהן ועדיין לא נכבשו. ועליהן
 נאמר בתורה ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך
 כאשר נשבע דבר לתת לאבותיך ונתן לך את כל
 הארץ אשר דבר לתת לאבותיך ויספת
 לך עוד שלש ערים על השלש האלה:

והגמרא דין מולקת על הספרי, דמנאר נבי צב"צ ע"א דלעמיד
 לצוא יעלו הלויים נחלה בארץ ישראל שנאמר [יחזקאל מ"ט,
 ל"א] עשר לוי וגו', וכן כתב הסמ"ג לארץ רע"ו ומנאר נמשנה למלך
 כאן ה"י, והספרי פירש ליה דאף בקיני וקניזי וקדמוני לא יעלו, וזה
 יהיה לעמיד לצוא, ונאמח לוי ממה על
 הש"ס שלנו, כיון דהוא לאו בתורה דשני
 לוי לא יעלו, היאך מתעק המנהג דימי
 מלך המשיח, והלא אלה המלות וכו' שאין
 הנביא רשאי למדש דבר [מגילה ב' ע"ב],
 והיאך מידש יחזקאל על פי הנבואה דין זה,
 והלא כמה פסוקים ביחזקאל שפותרים דברי
 תורה מה שצ"ע על לעמיד לצוא ודרשום
 חז"ל, עיין במנחות מ"ה ע"א ובכמה
 מקומות, והיאך לא דרשו על זה הפסוק,
 והסמ"ג הביא אותו לפסק הלכה, וצ"ע.
 והנה לפי מה שכתבתי [נאום א'] דמסתברא
 דנתינת הערים תלוי בדרך, אשכ"ח אשכ"ח
 נחלין נתינת להם ואם נתינת מלך אין
 נתינת להם, קצ"ע על הסמ"ג למה נהלא
 תעשה [הג"ל] שלא יעלו הלויים וכו' מביא
 דלעמיד לצוא יעלו וכו', ובעשה [קנ"ה]
 ליתן להם וכו' אינו מביא דלעמיד לצוא לא
 יתנו להם כיון דיהיה להם חלק בארץ.
 והג"ה הר"מ והרב המחבר סוגרים
 מפורש דלעמיד לצוא יתנו להם
 ערים כמנאר בדבריהם, ונראה דסוגרים
 דגם לעמיד לצוא לא יעלו הלויים נחלה
 מעשרה עממים, דאי היו סוגרים כהש"ס
 דיון היה הר"מ מביא זה הדין על לעמיד
 לצוא כמו שביא בפ"ד ממלכים ה"ה,
 דמלך המשיח לעמיד לצוא יעול חלק אחד
 משלשה עשר מהלכות שיכבוש והוא ג"כ
 צב"צ ע"ס, ואינו מביא זה דהלויים יעלו חלק
 ג"כ, ונראה דלא פירש ליה דין זה, וצ"ע
 היאך פסק כספרי נגד הש"ס שלנו, עיין בפ"ה ממנחה וזהו ה"א, וצ"ע
 בהנחות וזע אצרהם על הספרי פירשם קרם.

10
11
12

26

14) 67 - 70

13) חנוך ט

והצילו העדה וגו' וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש (לה, כה).

עד מות הכהן הגדול כו', דבר אחר, לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו - רש"י, והוא בגמ' מכות י"א א'.

ובמשנה (מכות י"א ב') אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומינו אחר תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו, חוזר במיתתו של שני, ואמרו בגמרא שם, מנא הני מילי, אמר רב כהנא דאמר קרא וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש, וכי הוא מרשהו, אלא זה שנמשח בימיו, ומקשה, מאי היה ליה למיעבד [להאי כהן למיעבד, מאחר שעדיין לא היה כ"ג כשהרג זה למה נעש - רש"י] ומתוך, היה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות ולא ביקש.

אלם ביישובו זה של בעל התשובה מאהבה (אף אם נגיה שהדין הוא כן), עדיין לא נסתלקה התמיה לגמרי, כי אם האמת הוא בכאן שחייב על פי התורה גלות, הרי הגלות היא כפרה על עונו (כמו שאמרו בגמרא מכות ב' ב' ועיין בתוס' י"א ב' ד"ה מידי גלות), ואם כן האיד אפשר לומר שהיה לו לכה"ג לבקש רחמים שכולם יאמרו חייב כדי שע"י זה יפטר מגלות, והרי כיון דבדין הוא חייב גלות, אלא דבכה"ג דכולם מחייבין אין יכולין לגמור דינו לגלות, משום דלא חזי ליה זכות, דזהו הטעם בדיני נפשות שאם כולם מחייבים, פוטרין אותו, כמו שאמרו בגמרא (סנהדרין י"ז א'), אם כן במה שלא יגמרו דינו לגלות, אין זו טובה עבורו, אלא אדרבא גריעותא היא לו שישאר בלי כפרה, וכעין זה אמרו בגמרא (מכות ב') שם, לגבי עדים זוממין, הוא (ההורג במזיד בלא התראה) שעשה מעשה במזיד, לא ליגלי כי היכי דלא תהווי ליה כפרה, הן שלא עשו מעשה במזיד, ליגלו כי היכי דליהווי להו כפרה, ואם כן גם כאן, אם לאמיתו של דינו הוא חייב גלות, והגלות היא כפרתו, אין הדעת נותנת שיהיה אשמה בזה על הכהן גדול לומר שהיה צריך לבקש רחמים עליו שיסובב הדין באופן שלא יגלה, וישאר בלי

והנה דברי הגמ' מה שאמרה דהיה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות, צריכים ביאור, דמה שייך שיתפלל על זה שיגמר דינו לזכות, אם באמת הדין אינו כן, ומצאתי בזה בהגהות הש"ס להג"מ הרב בצלאל הכהן ז"ל, שכתב: הגה גודל הפליאה בזה מבואר, שאם היה הדין נותן שזה חייב גלות ע"פ התורה, וכי שייך לומר שיתפלל הכהן גדול שיהיו בית דין מוטעין בגמר דינו לזכות שלא ע"פ הדין ח"ו, אתמהה, ומצאתי בע"ה להגאון מהרא"פ ז"ל בס' תשובה מאהבה דק"ח בסוף פ"ק דסנהדרין, שאם כולם מחייבים אותו, זכאי ופוטרין אותו, שזה הדין נוהג ג"כ בדיני החייב גלות (דלכמה דברים לומדים גלות ממיתה), וא"כ לא משכחת לה חיובי גלות רק בשקצת מהדיינים טעו בדין חיכו אותו בטעות, ואז נגמר דינו ע"פ הדין לחיוב, והיה לו להכה"ג להתפלל שלא יטעו אף המיעוט בדין, ואז יתייבוחו כולם, ושוב היה נפטר לגמרי, כדין המפורש בדיני נפשות דאם כולם מחייבים אותו, זכאי עכ"ד, ואמנם דברי פי חכם הן, כמובן אם נכונה התנחה שחידש דדין זה הנוהג בנפשות, שאם כולם מחייבים אותו פוטרים אותו, נוהג גם בגלות.

ט. שלא להרג מחיב קדם שיעמד בדין | שנקבעו שלא להרג החוטא, כשנראהו עושה מעשה החטא שיתחייב עליו מיתה, קדם שנקביאהו לבית-דין, אבל נחשבנו להביאו לפני בית-דין, ונקביא עליו העדים לפניהם, והם ידינוהו קמה- שהוא חייב, שנקמה, ולא נמות הרוצח עד- צמדו לפני העדה למשפט. ולשון מקלמא (= ספרי וטא): לכל שיתרגו אותו משקרג או שנגח? תלמוד לומר, ולא נמות הרוצח עד-צמדו וגמרי: ואם נראהו בית-דין הגדול שקרג, יהיו כלם עדים וישאו עותן אצל בית-דין אחר שדיניהו. ועוד אמרו במקלמא: הרי עדה שקרא אחד שקרג את-הנפש - לכל שיתרגו אותו עד שלא יצמד (= לפני שנקמה) אצל בית-דין? תלמוד לומר, ולא נמות הרוצח עד-צמדו. משרשי המצוה, לפי שצנין דיני נפשות הוא דבר קשה מאד, שצריך דקדוק גדול ביומה, ונצטוו העדה להיות מצילים הנדון בקל-דבר הראוי להצילו בשבילו, לא שישו הדין כדי להצילו הלילה, וכמו שדרשו וקרוגם לברקה (ר"ה כ"א), ונשפטו העדה... והצילו העדה, קלומר: כשצריכין להספך בנכותו, ואם יש לו זכות - יצילוהו, ואם לאו - יקרגו ועל-פן הנמנו שנקבא הדין על-פל-פנים לפני בית-דין, ולא ידינוהו העדים שקראו הדין בעיניהם לעולם, כי אולי מתוך ראימתם הענין, לא יוכלו להספך בנכותו, וכפי העובר לבקש בחיובו על-פל-פנים. מדיני המצוה, כגון: מה-שאמרו וקרוגם לברקה (סנהדרין ע"א): דבמה דברים אמורים שלא נהרג החוטא עד שנקביאהו לבית-דין? כשעבר ופשה החטא, אבל מי שקנה רודף אחר חברו להרגו, או אחר נצנה מארסה, והוקירוהו ולא נפנע מלרדף, אף-על-פי שלא קבל מתקאה - סגיבין אנו להרגו ומוקרין עליו, וכמו שכתב בעזרת השם בסוף סדר, כי מצא באזקרת, ונקמה את-פפה לא תחוס צינף (דברים כ"ה יג), ויטר פרטיה, במסקת מכות [ס]. ונוקמת מצוה זו בוקרים ונקבות בקל-זמן, שאנו מוקרין שלא נהרג שום חוטא, ואף-על-פי שראינוהו שעשה מעשה שיתחייב קנת לבית-דין, ובזמן הפית אנו מביין להביאו לבית-דין והם ידינוהו, והעובר על זה נהרגו לחוטא קדם שנקבא לבית-דין, אפלו אם קנה דינו שיתחייב לבית-דין-דין הורגו-בדין רוצח, ונהרג עליו בזמן הפית אם יש עדים.

4

15
pe

אולם, המהרש"א בחידושי אגדות בזבחים שם כתב, דמה שאמרו דבגדי כהונה היו מכפרים על שפיכות דמים וג"ע וע"ז, היינו אשוגג, וכן הגאון עיון יעקב על עין יעקב (לבעל החק יעקב ומנחת יעקב) כתב ג"כ, דמה שאמרו שהכתונת מכפרת על מזיד ולא אתרו ביה, דהוא הדין היה לו לומר דמכפרת על השוגג דלא אתיידע ליה, וכמו שאמרו במס' שבועות (דף ח' א'), וכתב שכן הסברא נותנת דקאי אשוגג, שהרי דומיא דקרבנות קאמר דקאי אשוגג, יעוין שם.

גמצא לפי דבריהם דהבגדי כהונה היו מכפרים על השוגג, והנה, מה שאמרו דבגדי כהונה מכפרים כמו הקרבנות, נראה ומוכן דהיה תלוי בעיקר בהכוונה שהיה הכהן מכוון בשעת לבישתו, כשהיה לובש ומלובש בהבגדים האלה, וכשהיה לובש את הכתונת, היה צריך לכוון ולבקש רחמים שיכופר להם על עוון שפיכות דמים, וכן בלבישת המכנסים שיכפרו על גילוי עריות, והאפוד על עבודה זרה, וכן בכל בגד ובגד שיכפר על מה שהוא בא ועומד לכפר, ובכן אם היה הכהן גדול ממלא את תפקידו זה כהוגג, והיה גותן לבו ודעתו בעת לבישת הכתונת להתפלל עליהם שע"י הכתונת יכופר להם על עוון שפיכות דמים שאירע בישראל, או היה מתכפר ההורג בשוגג על עוונתו, וכמו שהקרבן מכפרת על שגגתו של ההורג בשגגה, ואף שהכתונת היתה גם מבגדי כהן הדיוט, אבל מכל מקום האחריות העיקרית להתפלל על צרכיהן של ישראל היתה מוטלת על הכהן הגדול (למאחיו, וכמו שמצינו בגמ' יובא ג"כ ב', ועוד, שהכה"ג היה מתפלל ביום הכיפורים על הכלל ועל הפרט על כל צרכיהן של ישראל, ויעוין בדברי המחבר בח"א פ' תצוה עה"פ ונשא אהרן

כפרה על עוונתו, ושבגלל זה יעש הכה"ג שיחכו תגולים על מיתתו של כה"ג זה, שהמקרה של ההריגה לא היה בזמנו אלא דרך גמר הדין היה בזמנו.

ולחקל על תמיה זו יתכן לומר, ע"פ מה שאמרו בגמרא (זבחים פ"ח) אמר ר' ענני בר ששון, למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה, לומר לך מה קרבנות מכפרים אף בגדי כהונה מכפרים, כתונת מכפרת על שפיכות דמים, שנאמר וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתונת בדם, מכנסים מכפרת על גילוי עריות שנאמר כו, מעיל מכפר על לשון הרע כו, ומקשה בגמ' איני, והא אמר ר"י בן לוי, שני דברים לא מצינו להם כפרה בקרבנות ומצינו להם כפרה במקום אחר, ואלו הן שפיכות דמים ולשון הרע, שפיכות דמים מעגלה ערופה ולשון הרע מקטורת, קשיא לשה"ר על לשה"ר, קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים, לא קשיא, הא דידיע מאן קטליה, הא דלא ידיע מאן קטליה, ומקשי, אם דידיע מאן קטלה בר קטלא הוא, ומשני, במזיד ולא אתרו ביה, ע"כ, והנה רש"י בזבחים וכן בערכין (ט"ז א') מפרש, דהא דמכפר על שפיכות דמים במזיד דלא אתרו ביה, היינו דמכפר על הצבור שלא יענשו על ידו, ולא על ההורג, וכ"כ התוס' בזבחים שם, אולם התוספות בערכין הקשו על רש"י, ממה שאמרו בגמרא (שבועות דף ל"ט) דעל כל העבירות אחרים נענשים עליהם אם יש בידם למחות, ואם אין בידם למחות אפילו אשפיכות דמים וגילוי עריות ג"כ אין נענשים, ומפרשי דעל שפיכות דמים מכפרים בגדי כהונה ממתה, אבל ננעים באים עליו, עיי"ש, וכן בסנהדרין (דף ל"ז) מסקו שם התוס' (ד"ה מיום) שבזמן בית המקדש היו בגדי כהונה מכפרים על ההורג במזיד כשעשה תשובה, עיי"ש.

אות הוא שהבגדי כהונה לא פעלו פעולתם הרצויה שהיו צריכים לכפר לו על עוון השוגג, ונתחייב בדין כדי שהגלות יכפר עליו, וזוהו אשמת הכה"ג מה שבגדי כהונה לא כיפרו עליו, משום שלא ביקש רחמים כראוי בכל לבו בעת לבישת הבגדים, ואם היה גותן או את דעתו ולבו והיה מבקש רחמים שלבישת הכתונת תכפר להם לישראל על עוון שפיכות דמים בשוגג, היתה תפלתו נשמעת, והיה סר עוונתו וחטאתו תכופר, וממילא היה נגמר דינו לזכות.

את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד — בנהמ"ח].
ובכן כבר אפשר שהכהן גדול יבקש רחמים שיגמר דינו לזכות, והקדוש ברוך הוא היה שומע תפלתו, ואלקים הנצב בעדת א"ל היה מסבב ונותן בלב הדיינים שימצאו לו זכות, ושיצא זכאי בדינו לפוטרו מגלות, ומעתה אין זה חלילה עיוות או טעות בדין, גם אינו בגדר מחוסר כפרה, כמו שהקשינו, כיון שבאמת כבר נתכפר לו חטאו, והוא נקי וצדיק כלפי שמיא, ולכן יצא זכאי גם בדיני אדם, אבל אם יצא זה חייב לגלות,

5

התעוררות לצפיה לישועה

"צפית לישועה" היא, כידוע, אחת השאלות שנשאל כל אדם ביום הדין. אי לכך, אומר על ה"חפץ חיים" בספרו "מחנה ישראל" (שער אחרון פרק ב), **צריך האדם לצפות ישועה בלב שלם ומתוך אמונה שלימה** כדי שיוכל להשיב "הן" לכשישאל על כך ביום דין.

16
היא טעם
הוא טעם

הנביאים המשיכו את הגאולה העתידה לאשה מעוברת, כמו שנאמר: "בטרם תחיל לדה וגו'". ואכן, כשם שכל יום שעובר על אשה זו הולכת היא ומתקרבת אל הלידה, כך

בכל יום ויום מתקרבים אנו לאור הגאולה. אם יתמהמה, נחכה לו, כי בודאי יבוא! אפילו דברים שהובטחו על ידי הקב"ה ברמזי רמזים נתקיימו – גאולת מצרים, הכניסה לארץ ישראל, השיבה מגלות בבל וכן ענין קיומנו כהיום הזה בין האומות. קל וחומר שיקוימו ההבטחות המפורשות על התגלות כבודו יתברך לעתיד לבא. לפיכך אין כל צד של ספק בדבר חיובנו לחכות יום יום לקיום הבטחתו על הגאולה.

אל יתפלא האדם כיצד יתכן שהאומה הישראלית אשר כיום היא שפלה ומבוזה לעיני כל, תתרום לפתע פתאום לעיני העמים. היפלא מה דבר? מאז ומתמיד נהג עמנו הקב"ה בדרך זו: אימתי נולד יצחק? בשעה שאברהם אביו היה בן מאה, בגיל אשר בדרך הטבע אפסה כל תקוה להולדת בן. באיזה מצב נתון היה יוסף כשזכה למלוכה? – מושפל בבור השבי י"ב שנים. יעקב זכה לי"ב שבטים, לעושר, לנצחון על המלאך – אחרי שהוכרח ליתן לאלופו את כל מה שהיה לו, ולאחר שהתגורר בבית לבן הארמי ושרתו ביום ובלילה. כל מי שהיה מתבונן במצבם העגום של יעקב ויוסף בימי עוניהם, לא היה מעלה בדעתו את העתיד הנפלא הצפוי להם.

בדומה לכך, מי היה מצפה בעת הצפנת משה בתיבה, שמנער בוכה זה יצמח מושיען של ישראל, מקבל התורה? מי היה יכול לשער בשעה שהיו ישראל שפלים ונבזים במצרים, שלילה אחד יקום פרעה ויצעק "קומו צאו מתוך עמי!" מקרים אלה אינם בודדים. המתבונן ימצא מאות ואלפי מאורעות בהם הקב"ה מושיע מצבים שנראה היה לכאורה שהישועה בלתי אפשרית. כל זאת כדי להודיע לכל, כי ה' הוא אדוני הארץ "מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם", ואין שום מניעה שתעכב בעדו יתברך. אם כן אף אנו לא נתיאש חלילה, ונדע שבודאי "דבר אלקינו יקום לעולם!"

רעיון זה נתבאר כבר במדרש: "מי היה מחכה לאברהם ושרה זקנים שיולד להם בן? מי היה מחכה ליעקב שעבר במקלו את הירדן שיעשיר? מי היה מחכה ליוסף שעברו עליו כל הצרות האלה, שיהיה מלך? מי היה מחכה לדוד (שהיה נרדף תמיד) שיהיה מלך עד סוף כל הדורות? וכו' מי מחכה לגלויות שיהיו לשם ולתהילה? מי מחכה לסוכת דוד הנופלת לשיקומה הקב"ה שנאמר 'ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת'" (מדרש רבה). כוונת המדרש במה שנקט דווקא דוגמאות אלה, מכוונת כנגד הבטחות הנביאים בדבר העושר העצום שיהיה לעתיד לבוא, ובדבר עצם הגאולה וביאת המשיח. לאור מצבנו כיום נראות הבטחות אלו כדבר פלא. לכך הביא המדרש שורה ארוכה של מקרים שגם כן נראו מופלאים, ובכל זאת נתקיימו.

אל יאמר אדם כיצד יתכן שיבוא משיח צדקנו בימינו, הרי אין בנו מעשים. התשובה לכך מצויה במדרש: "אמרו ישראל (במצרים) האין אנו נגאלין והלא אין בידינו מעשים טובים? אמר להם: הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט וכו'" (מדרש רבה שמות כ"ה). כמורכן, אל יתיאש אדם ח"ו מן הגאולה פן לא הגיע הקץ, שהרי כבר נאמר בגמרא על הפסוק "אני ה' בעתה אחישנה": "זכו – אחישנה; לא זכו – בעתה".

על פי המשל לאשה הרה שנוצר בנביא – אף על פי שכבר הלפו דורות רבים של גדולים וצדיקים מאתנו, והמשיח עדיין לא בא, אין בזה כל סיבה ליאוש חלילה, אלא אדרבה: הקב"ה מצרף לכל אחד את זכותו וזכויות אבותיו. דומים אנו לננס הרוכב על כתפי הענק. שלמרות היותו ננס הוא גבוה יותר מכולם.

על כן צריך כל איש ישראל לצפות לישועה בכל יום, כי "ישועת ה' כהרף עין". בשולי הדברים מוסיף ה"חפץ חיים": כתבו בשם האר"י ז"ל שבכל יום שאומר "כי לישועתך קוינו כל היום", יכוון שמצפה לישועה על כל צרה שנמצא בו. והוא מסוגל מאד להצלה.

17
הוא טעם
הוא טעם

ישקם ספר הפקודים 10. חובלי הנבואה. ואלהם אלה צבאות שבת החדשות. לבאות ולאלפים ולרבבות. וכאשר עשה עם אבותינו הגדולות והנוראות. תיש בנימנו קץ ותפלות 11. לבנה תבית ותלשכת ונביל לפני התאות 12. תיכין שם לבית דוד כסאות 13. ותענינו ראות. והוא ברחמי נקטו מנסתרות ומכל שינאות 14. ואין כן קץ רצון 15. ויראנו מותרנו נפלאות 16. אמן כן קץ רצון 17. תם ונשלם.

16